

Fordonshistorisk terminologi


Version 1.1

Fordonshistorisk terminologi för databaser

Motorhistoriska Riksförbundet (MHRF) har under ett par år arbetat med att ta fram en bilddatabas (Motorkulturbild/MKB). Syftet är att skapa en plattform för att tillgängliggöra fotografier som finns i Svenskt Motorhistoriskt Arkiv (SMA).

En central del i projektet är att bestämma och normalisera metadata för registrering av fotografierna. Metadata är "data om data", alltså information som används för att beskriva något specifikt, oftast i databassammanhang. De metadata vi kommer att använda ska vara anpassade till de historiska fordon MHRF verkar för. Vi har därför gått igenom vilka metadata som finns och används idag beträffande motorfordon.

Vår förhoppning är att de även ska användas av andra som behöver registrera metadata om historiska motorfordon.

Detta dokument tillhandahålls med licensiering CC-BY-SA 

2024-03-07

Per Dahl, MHRFs arkivkommitté



MOTORHISTORISKA
RIKSFÖRBUNDET

Innehåll

Inledning	4
MHRFs uppgift/insats	4
Metadata för historiska motorfordon	5
Tabeller	9

Inledning

Lika länge som det har funnits motorfordon, har det även funnits en beskrivande terminologi för dem. Den har utvecklats och förändrats under ungefär 135 år och är omfattande och mångsidig. I vid mening kan den innehålla allt från tekniska standarder till populärkulturella uttryck. Det finns även olika terminologier i olika länder. En annan faktor är det stora antal tillverkare som funnits, liksom antalet olika modeller. Veterligen har ingen någon överblick över detta område.

Vi har som förarbete undersökt den terminologi som används av andra kulturarvsaktörer, särskilt museer. Vår ingång har i huvudsak varit webbplatsen www.digitalmuseum.se. Det har haft sina begränsningar eftersom man där inte ser hela den begreppsapparatur som finns i de underliggande registersystemen. Det går ändå att bekräfta och konstatera att det inte finns någon samlad, vedertagen terminologi för historiska fordon. Variationer i skrivsätt och grammatisk form medför att sökningar på webbplatsen ger både ofullständiga och skiftande resultat. De många olika fält som använts för att registrera metadata för historiska fordon skapar också otydligheter.

De metadata som registreras är ofta mycket generella, och användningen varierar över tid och mellan olika museer. Exempelvis kan det anges för en lastbil "Material: Järn" och "Teknik: Fabrikstillverkat". Andra fält kan vara "Benämning" som då är till exempel "Lastbil", eller "Ämnesord" som kan vara "Fordon". Även dessa klassifikationer har varierat över tid.

Frånvaron av en lämplig terminologi medför uppenbarligen ofrånkomliga inkonsekvenser i metadataregistrering av historiska motorfordon. Vi hoppas att våra metadata ska kunna förbättra situationen, särskilt vad gäller fotografier av motorfordon.

Vi har inte undersökt i vilken mån detta gäller för andra slag av historiska transportmedel.

MHRFs uppgift/insats

Vårt syfte: att göra det rullande kulturarvet mer tillgängligt.

Vårt mål: att göra klassificering och registrering av historiska motorfordon mer enhetlig.

För att kunna veta vilka metadata som ska användas i vår databas MKB, har vi alltså själva behövt bestämma vilka de ska vara. Dessa metadata kommer förhoppningsvis att användas av andra så att tillgängligheten till information om historiska motorfordon förbättras.

Genom vår arkivkommitté och den fordonshistoriska kompetensen inom rörelsen i övrigt, har MHRF den kompetens som krävts för att bestämma dessa metadata.

Metadata följer så långt möjligt standarder eller andra vedertagna och spridda terminologier. Det enklaste sättet för oss att åstadkomma det, har varit att utgå från de termer som används i Transportstyrelsens Fordonsregister.¹ De har sedan kompletterats med ytterligare termer, som vi bestämt.

Metadata måste vara praktiskt användbara. De behöver därför vara tydliga och heltäckande utan att vara alltför omfattande. De bör också vara formulerade så att de är begripliga för både experter och den intresserade allmänheten.

All information kan inte fångas med hjälp av i förväg bestämda termer. För att inte bli orimligt omfattande måste metadata vara så generella som möjligt. Databasen MKB innehåller därför även fritextfält där mer detaljerad och specifik information kan skrivas.²

För att de metadata vi kommit fram till ska användas, behöver de göras kända utanför våra led. En etablerad kanal är webbplatsen KulturNav (<https://kulturnav.org>). Den är både en webbplats och en programvara, en så kallad *Software as a Service (SaaS)*, för att skapa, förvalta och distribuera gemensam öppen terminologi och auktoriteter. Den är utvecklad och anpassad för museer och andra kulturarvsinstitutioner. De metadata som publiceras där, är alltså fria att använda för vem som helst.

En terminologi, alltså metadata, som publiceras på KulturNav ska vara ordnad i ett så kallat metadataset. Det är en datateknisk uppgift som bör utföras av en organisation med tillgång rätt kompetens, och som också kan åta sig att förvalta datasetet. MHRF kan inte ta på sig en sådan uppgift, men vi avser att söka samarbete med någon institution som kan göra det.

Det vi kan göra, är att formulera innehållet i ett sådant dataset. Här följer vårt förslag.

Metadata för historiska motorfordon

Syftet med metadata är att beskriva någonting, i vårt fall historiska motorfordon. När metadata ska användas i en databas är det avgörande att de är enhetliga och används konsekvent.

Som de viktigaste fordonsrelaterade metadataslagen i databasen har vi identifierat följande:

- Fordonsslag
- Karosseri
- Fabrikat
- Modell
- Årsmodell
- Drivmedel

¹ Fordonsregistret är en del av Vägtrafikregistret, som är det formella namnet.

² Det finns ett fält för detaljerad information om fordon på bilden, och ett för information om den händelse som är avbildad.

Fordonsslag

Fordonsslag är en grundläggande indelning i Transportstyrelsens Fordonsregister. Historiska motorfordon skiljer sig inte från moderna vad gäller fordonsslag. Det finns veterligen inga tidigare fordonsslag som fallit ur bruk. De termer som används av Transportstyrelsen gäller därför även de historiska fordon som är registrerade i Fordonsregistret.

Det tillkommer numera ofta nya så kallade fordonskategorier, men de är en underordning av fordonsslagen som inte är relevanta för tidigare epoker.³

Militära fordon klassificeras i samma fordonsslag som civila. Rena stridsfordon såsom pansarbilar tillhör inte något av våra fordonsslag.

Karosseri

Det har historiskt sett funnits många beteckningar för olika karosserityper. Beteckningarna har dessutom varierat mellan olika länder. Tillverkare i Frankrike, Tyskland, Belgien, England, USA och Italien hade alla var sina terminologier för personbilskarosserier. Till detta kommer olika tillverkares egna modellbenämningar som i vissa fall med tiden blivit etablerade som benämningar för karosserityp. Floran var som störst under 1920- och 1930-talen. Om man försöker summera alla blir det en oöverskådlig tabell med hundratals, ofta mer eller mindre synonyma termer.⁴

Vi vill på samma sätt som med föregående kategorier, utgå från de karosserikoder som idag finns i Transportstyrelsens Fordonsregister. Dock är även den floran idag mycket stor, särskilt terminologin för lastbilar. Sammanlagt finns ungefär 150 karosserikoder, vilket naturligtvis är för många för att kunna hanteras vid registrering av metadata för historiska fordon.

För att få ett hanterligt, överskådligt och begripligt antal karosserityper, måste man göra kraftiga förenklingar. Den mest grundläggande nivån,

som tillämpades under början av 1900-talet, delade till exempel in personbilar i öppna eller täckta.

Karosserityperna kan vara tillämpliga för ett eller flera fordonsslag.

Karosserityperna ordnas i tabeller för varje fordonsslag.

³ Några rader om hur TS terminologi hör samman med EU:s förordning 2018/858 (282 sidor!).

⁴ Lennart W. Haajanen, *Illustrated History of Automobile Body Styles* (2017) ger den mest fullständiga sammanställningen. Boken innehåller cirka 1,000 termer för olika slags personbilskarosserier.

Society of American Engineers (SAE) gjorde under 1920-talet flera försök att standardisera karosserityperna för personbilar. Den slutliga listan publicerades 1930 och innehåller 21 typer, men den kom aldrig att tillämpas fullt ut av tillverkarna. Typerna är: All Weather Phaeton, Berline, Brougham, Cabriolet, Club Sedan, Coach, Convertible Coupé, Convertible Sedan, Convertible Victoria, Coupé, Imperial Sedan, Imperial Phaeton, Landauette, Limousine, Phaeton, Roadster, Sedan, Touring, Town Car, Town Sedan, samt Victoria. Se Jim Schild, *Restorer's Classic Car Manual* (1991), s. 104-105.

Fabrikat

Begreppet fabrikat, så som det används av Transportstyrelsen, är det lämpligaste att använda som metadata. Det är neutralt i förhållande till både fordonsslaget och organisationsformen hos det företag som tillverkat fordonet.

Det har genom tiderna funnits tusentals fabrikat av motorfordon. Det har även funnits flera sätt att benämna fabrikat. De vanligaste är bilmärke och tillverkare.

MHRF har tagit fram en lista med fabrikat baserad på uppgifterna om de motorfordon som idag är registrerade i Fordonsregistret. Den största delen av arbetet har bestått i att rätta felstavningar och att ta bort de många varierade och felaktiga skrivsätt av fabrikaten som finns där. Det är även mycket vanligt att bland annat modellbeteckningen är inskriven i fältet för fabrikat.

Vår lista gäller i dagsläget för personbilar och motorcyklar, från äldsta tid fram till ungefär 1970. Den omfattar för närvarande cirka 400 fabrikat. Den är ändå inte heltäckande eftersom det kommer att finnas bilder på fordon av fabrikat som inte längre finns i Fordonsregistret. Detsamma gäller för modeller.

Modell

Fordonsregistret visade sig innehålla ett mycket stort antal varianter, felstavningar och felskrivningar av modellbeteckningar. Vi har vid renskrivningen genomgående valt den modellbeteckning i Fordonsregistret som är identisk med, eller stämmer bäst överens med fabrikantens ursprungliga beteckning.

Även listan med modeller omfattar för närvarande personbilar och motorcyklar, och samma tidsperiod som listan med fabrikat.

Tabellerna ska, såsom i databasen Motorkulturbild, vara ordnade så att modellerna är länkade till respektive fabrikat.

Årsmodell

Att definiera ett fordon's årsmodell kan vara svårare än man vanligtvis tror. Idag är årsmodell en central uppgift om ett fordon, men för den äldsta epoken tillämpades inte alltid begreppet. Vissa fabrikanter angav inte årsmodell förrän in på 1930-talet. Vad som åsyftades kunde också variera. Det kan syfta på det kalenderår fordonet är tillverkat eller när det blivit registrerat. Årsmodell kan också vara det modellår som fabrikanten angett, oavsett kalenderår. Det har till exempel förekommit att fabrikanter har förlängt årsmodeller, exempelvis med benämningar som "1949 First series" och "1975B". Oklarheterna har ibland följt med till Fordonsregistret.

Det brukliga beträffande historiska fordon är att man tillämpar fabrikantens årsmodell så som den är angiven. Den kan dock saknas för både de äldsta fordonen och till exempel tävlingsfordon, men även för mer sentida fordon som serietillverkats under flera år med obetydliga förändringar. Då behöver den

bestämmas på annat sätt. I den fordonshistoriska rörelsen finns specialistkunskaper om detta, ofta på en mycket detaljerad nivå.

Drivmedel

Det kan vara svårt att ange vilket drivmedel ett historiskt fordon använde endast med ledning av ett fotografi. Undantaget är om fordonet drivs med gengas, vilket vanligen är uppenbart. I övrigt krävs kännedom om fabrikat och modell för att avgöra vilket drivmedel ett fordon har.

Termen gäller det drivmedel fordonet är byggt eller modifierat för att använda. Det har funnits ett antal blandningar av olika drivmedel, med olika tekniska benämningar, men de har varit avsedda som ersättning för ordinarie drivmedel. De kan inte tas med här.

Tabeller

Fordonsslag

- Personbil
- Lastbil
- Buss
- Släpfordon
- Moped
- Motorcykel
- Traktor
- Motorredskap
- Terrängmotorfordon
- Tävlingsfordon

Karosseri

- Personbil
 - Täckt
 - Öppet
 - Kombi
 - Taxi
 - Polisbil

- Lastbil
 - Flak
 - Skåp
 - Tank
 - Betongbehållare
 - Timmerbil
 - Bärningsfordon
 - Fordonstransport
 - Begravningsbil/Likfordon
 - Sopbil
 - Arbetsplattform
 - Dragbil
 - Brandbil
 - Ambulans
 - Campingbil
 - Chassi
 - Övrigt

- Buss
 - Envåningsbuss
 - Tvåvåningsbuss
 - Ledad buss
 - Täckt, flak
 - Täckt, skåp
 - Övrigt

- Släpfordon
 - Flak
 - Skåp
 - Tank
 - Timmersläp
 - Fordonstransport
 - Tältvagn
 - Husvagn
 - Övrigt

- Motorcykel
 - Motorcykel
 - Sidovagn
 - Övrigt

- Traktor
 - Traktor
 - Epatraktor/Ombyggd bil
 - Terminaltraktor
 - Övrigt

- Motorredskap
 - Väghyvel
 - Vägbyggnadsfordon
 - Sopmaskin
 - Snöslunga
 - Hjullastare
 - Grävmaskin
 - Skogsmaskin
 - Gaffeltruck
 - Mobilkran
 - Övrigt

- Terrängmotorfordon
 - Snöskoter/Snöfordon
 - Bandvagn
 - Fyrhjulning

- Tävlingsfordon
 - Bil
 - Motorcykel
 - Motorcykel med sidovagn
 - Övrigt

Drivmedel

- Bensin
- Diesel
- Fotogen
- Etanol/metanol
- Gas
- Gengas
- El
- Hybrid
- Ånga